

37.13

UNDERVISNINGSGVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN **UDKAST**
25

Håndarbejde 1974

FOLKESKOLENS LÆSEPLANSUDVALG

Folkeskolens læseplansudvalg

Skoledirektør Hans Jensen, *formand*
Overlærer Bent Andersen
Skoleinspektør Mogens Andersen
Undervisningsinspektør Jens Bach
Undervisningsdirektør A. Baunsbak-Jensen
Overlærer Else Byrith
Undervisningsinspektør A. Bøgeskov
Skolebestyrer B. Christensen-Dalsgaard
Undervisningsdirektør Rikard Frederiksen
Fuldmægtig Henrik Helsted, *tilforordnet*
Undervisningsinspektør Per Iversen
Skoledirektør Poul E. Jacobsen
Overlærer Jørgen Jensen
Skoledirektør mag. art. Kr. Thomsen Jensen
Undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen
Overlærer Kirsten Kjersgaard
Undervisningsdirektør O. I. Mikkelsen
Fuldmægtig Eyvind Noer, *tilforordnet*
Undervisningsinspektør B. Kehlet Nørskov
Førstelærer Mogens Rafn
Skoledirektør Svend Aage Rasmussen
Adjunkt Kurt Stolt
Rektor Harald Torpe
Overlærer Kaj Varming

NB! Vedrørende spørgsmål om undervisningslokaler, herunder faglokaler udformning og indretning henvises til den af *Folkeskolens Byggeudvalg* udarbejdede publikation »Projekteringsgrundlag for folkeskoler« (Undervisningsministeriet, seneste udgave).

UNDERVISNINGSVEJLEDNING FOR FOLKESKOLEN-UDKAST

25

Håndarbejde

1974

FOLKESKOLENS LÆSEPLANSUDVALG

KOMMISSION HOS LÆRERFORENINGERNES MATERIALEUDVALG

FORORD

Nærværende udkast til undervisningsvejledning er et led i den række vejledninger, der udsendes af Folkeskolens Læseplansudvalg på grundlag af forslag til lov om folkeskolen af 15. december 1972, hvor der i § 4, stk. 8, bl. a. anføres:

»Undervisningsministeren fastsætter regler om formålet med undervisningen i de enkelte fag eller faggrupper og udsender vejledende timefordelingsplaner og læseplaner, jfr. § 16, stk. 1.«

Udsendelsen markerer tillige en ajourføring i overensstemmelse med den udvikling, der har fundet sted inden for det pågældende område, siden den sidste vejledning blev udsendt.

Udvalget ønsker at præcisere, at dette udkast sammen med de øvrige udkast til vejledninger i første række har til formål at danne grundlag for fortsatte drøftelser omkring indholdet og tilrettelæggelsen af folkeskolens undervisning og således ikke kan være udgangspunkt for en generel revision af de lokale undervisningsplaner, så længe der ikke er taget politisk stilling til det fremtidige lovgrundlag. Indholdet i udkastet vil dog formentlig tillige inden for de gældende undervisningsplaners rammer kunne virke inspirerende for undervisningen.

Vejledningen er udarbejdet af læseplansudvalgets fagudvalg nr. 5, der har haft følgende sammensætning:

Undervisningsinspektør Jens Bach, undervisningsministeriet, formand
Afdelingsleder Ole B. Larsen,
Danmarks Lærerhøjskole

Skoleinspektør Ann Jeppesen, Albertslund

Fagkonsulent Knud Hansen, direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v., sekretær

Som særlig arbejdsgruppe ved denne vejledning har medvirket:

Overlærer Ellen Zuschlag, Vordingborg

Overlærer Ruth Dehlbæk, Frederiksværk

Seminarieadjunkt Helga Steffensen, Kolding

Seminarieadjunkt Allis Schnedler, Ribe

Lærer Gudrun Møller, Brejning

Håndarbejdsinspektør Gudrun Hansen, Direktoratet for folkeskolen m. v.
Håndarbejdsinspektør G. Bentzen Møller, Gentofte

Den har – i den udstrækning, det har været muligt – været forelagt til udtalelse og til åben drøftelse i fagligt interesserede kredse og er herefter af fagudvalget indstillet til godkendelse i læseplansudvalget.

Her er forslaget blevet gennemdrøftet på ny og er – efter enkelte ændringer – i den nu foreliggende form tiltrådt af Folkeskolens Læseplansudvalg som dette udvalgs udkast til undervisningsvejledning for det omhandlede område i folkeskolen.

Folkeskolens Læseplansudvalg,

juni 1974.

Hans Jensen

INDHOLD

1. Formål	7
1.2. Bemærkninger til formålet.....	7
2. Fagets områder	9
2.1. Discipliner	9
2.2. Tværgående arbejdsområder.....	10
2.3. Udvælgelse af emner	11
3. Undervisningens indhold	13
3.1. 1.-3. klassetrin	13
3.2. 4.-7. klassetrin	14
3.3. 8.-10. klassetrin	15
4. Undervisningens tilrettelæggelse	16
4.1. Igangsætning	16
4.2. Organisationsformer	17
4.3. Undervisningsformer	17
4.4. Undervisningsmidler.....	17

Formålet med undervisningen er, at eleverne erhverver sig et grundlæggende kendskab til fremgangsmåder, som kan anvendes ved arbejde med tekstiler, samt en viden om redskaber og materialer, som faget anvender.

Det skal tilstræbes, at eleverne gennem arbejdet med former, farver og teknikker udvikler deres skabende evner, initiativ og selvstændige smag, der kan være af betydning for dem som forbrugere.

Undervisningen skal endvidere medvirke til, at eleverne orienterer sig i de træk ved tekstilers udformning, som har tilknytning til forskellig kultur og levevis.

1.2. Bemærkninger til formålet

Eleverne har fra den tidligste barndom kendskab til tekstiler, idet tøj og en mængde brugsgenstande er fremstillet af tekstile materialer.

Håndarbejdsundervisningen kan give eleverne kendskab til arbejdsmetoder,

der muliggør fremstilling af brugbare ting.

Den værdi, der ligger i at kunne bruge et redskab og et materiale rigtigt, er af håndværksmæssig karakter. Det er vigtigt af hensyn til elevernes vurdering af deres arbejde, at der i takt med voksende krav til kvaliteten af egen udførelse lægges stigende vægt på den håndværksmæssige udførelse.

Det er af betydning, at eleverne så tidligt som muligt kommer i kontakt med mange materialer, og at de arbejder med former, farver og teknikker på en sådan måde, at den personlige udtryksform kan danne grundlag for deres arbejde.

Efterhånden som udtryksmulighederne udvides, vil eleverne i stadig stigende grad blive i stand til selvstændigt at planlægge, gennemføre og vurdere et arbejde.

Undervisningen i håndarbejde kan give udblik til andre kulturers måde at udforme og anvende tekstiler på og derved belyse sammenhængen mellem livsform og udtryksform. Nutidsarbejder kan inspireres heraf.

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

2.1. Discipliner

Håndarbejde omfatter en række discipliner, der har det fællestræk, at grundmaterialet er tekstiler af forskellig art. Ingen disciplin er i sig selv vigtigere end andre, og ofte indgår teknikker fra flere discipliner i samme emne.

Næsten alle fagets discipliner kan anvendes på alle klassetrin, når de tages op i en meningsfuld sammenhæng.

Hver disciplin omfatter en række teknikker, som varierer i sværhedsgrad. Ved udvælgelse af emner på forskellige trin, tages der hensyn til sværhedsgraden.

Til discipliner og teknikker knytter sig ofte bestemte materialer og redskaber, hvis egenskaber man erfarer sig til gennem brugen af dem.

Der er i ovennævnte anvendt en række udtryk, hvis betydning kan belyses således:

- emne: en valgt opgave (f. eks. hovedbeklædning).
- disciplin: strikning.
- teknik: retstrikning.
- redskab: strikkepinde.
- materiale: uldgarn.

Umiddelbart ville det forekomme naturligt at opdele fagets discipliner i 2 hovedgrupper, en, der omfatter discipliner, som anvendes ved *fremstilling* af tekstiler, og en, der omfatter discipliner, som anvendes ved *forarbejdning* af tekstiler.

Da disse hovedgrupper imidlertid i mange tilfælde overlapper hinanden, skal fagets forskellige discipliner nævnes uden alt for stærk hensyntagen til nævnte opdeling.

Nedennævnte discipliner er eksempler, der kan beskæres og suppleres efter behov ved valg af undervisningens indhold:

Sprang

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Billedet fjernet på grund af ophavsret

- Fremstilling af tekstil på tråde spændt ud over rammer, ringe og grene.
- Vævning med brikker, spjældvæv, rammevæv og skaftevæv.

- Knytning med eller uden knyttetekroge på plade eller frit.
- Strikning med strikkepinde eller strikkerive.
- Hækling med hække- eller hakkenåle.
- Gimpning, slyngning og nålebinding.
- Fremstilling af snore (flettede, snoede eller slindrede).
- Knipling på valse eller pude.
- Klipning.
- Hånd- og maskinsyning. Såvel nyttesyning som dekorativ syning.

Billedet fjernet på grund af ophavsret

2.2. Tværgående arbejdsområder

Til fagets discipliner knytter sig en række tværgående arbejdsområder:

- Formgivning.
- Arbejde med farver.

□ Orientering om, hvordan andre arbejder og har arbejdet med tekstiler.

□ Forbrugerorientering.

Eksempelvis vil arbejdet med at fremstille en beklædningsgenstand stille krav til formgivning med hensyn til snit og pasform.

Eleven må opøves i at tage stilling til, hvilke materialer, kvaliteter og farver, der skal vælges, når et arbejde planlægges. Ofte må den eller de teknikker, som skal bruges ved fremstillingen, tages i betragtning ved formgivningsprocessen.

I forbindelse med opgaver om folkeslags kultur og levevis og opgaver med udgangspunkt i iagttagelser af bestemte forhold, f. eks. farvesammensætninger, mønstre og stilarter kan eleverne få inspiration til at arbejde med emner, der oplyser om, hvordan andre arbejder og har arbejdet med tekstiler.

Tilhørsforhold til tidligere tiders håndværk og kultur i Danmark samt til andre landes traditioner kan belyses gennem en orientering om disse forhold. Eleven sættes herved i stand til at betragte sit eget arbejde i et større perspektiv og får mulighed for at vurdere et arbejde mere alsidigt. I arbejdet med tekstilerne indgår forbrugerorientering, idet eleven sættes i situationer, hvor der skal foretages valg, vurdering og beregning.

Som eksempel herpå kan nævnes:

□ Valg af stof, garn og tilbehør.

□ Vurdering af kvaliteter, priser og brugsegenskaber.

□ Vurdering af varedeklARATIONER og behandlingsforskrifter.

□ Beregning af, hvad stof og andre materialer koster.

□ Bedømmelse af, hvor lang tid et arbejde tager.

2.3. Udvalgelse af emner

Ud fra et grundlæggende kendskab til redskaber, discipliner og materialer kan eleven stilles over for opgaver, der har mange løsningsmuligheder. Derved får den enkelte elev mulighed for selvstændigt at planlægge og gennemføre et arbejde med personligt præg.

Dette bidrager til at udvikle elevens initiativ og kombinationsevne og kan medvirke til at inspirere og stimulere fritidsinteresser.

Man kan i et skoleforløb ikke nå at undervise i alle discipliner, og eleverne kan kun lære et beskedent antal at kende.

Derfor må de emner, skolen tilbyder undervisning i, løbende revideres, så de er aktuelle.

*Mandshætte fra Herhjoftsnæs, Grønland,
14. årh. (Nat.mus.)*

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

**Billedet fjernet på grund
af ophavsret**

3.1. 1.-3. klassetrin

Håndarbejde i begynderklasserne kan bidrage til at stimulere elevernes produktive og skabende evner, støtte deres motoriske udvikling og medvirke til at udvide deres begrebsverden gennem arbejde med mange tekstile materialer og egnede redskaber.

Følgende emner kan foreslås:

Klippearbejde i mange slags stofrester. Klipperierne kan f. eks. blive til legedyr, collager og mønstre.

Garn- og snorearbejder. Snorene kan f. eks. bruges til snøre- og bindebånd, hanke, billeder og pynt på brugsting.

Forskellige former for primitiv vævning. Vævningerne kan f. eks. bruges til billeder, tasker, pennalhuse og bordskåner.

Dekorativ syning i hånd og på maskine.

Applikationsteknikker.

Anvendelse af stof til f. eks. fantasifigurer (dyr og masker m. v.).

Eleverne bør på dette trin have mulighed for at komme i kontakt med mange

Billedet fjernet på grund af ophavsret

Billedet fjernet på grund af ophavsret

forskellige materialer, ligesom de gradvis må lære mere krævende redskaber at kende.

El-siksakmaskinen bør anvendes, fordi den er et arbejdsbesparende redskab, der kan betjenes også af børn, hvis motorik ikke er fuldt udviklet.

Arbejdsprocessen og glæden ved at bruge materialerne i selvvalgte opgaver vil ofte være det centrale i denne periode.

Vægten kan lægges på det fabulerende, hvilket ikke forhindrer, at der indøves bestemte teknikker.

Arbejdsprocessens længde må være begrænset.

3.2. 4.-7. klassetrin

Håndarbejdsundervisningen i indføringsårene skal stimulere og udvikle elevens iagttagelsesevne, formopfattelse og kombinationsevne.

Elevens mulighed for selvstændigt at planlægge og udføre arbejder bør øges i takt med større kendskab til materialer, redskaber og teknikker.

Den håndværksmæssige færdighed opøves gennem arbejde med en række emner valgt inden for

1. Håndsyning i to funktioner:
 - a. til udsmykning
 - b. til nyttesyning
2. Maskinsyning i to funktioner:
 - a. til udsmykning
 - b. til nyttesyning
3. Forskellige discipliner:
hækling, strikning, primitiv vævning, knytning eller andre
4. Tekstil formgivning:
 - a. måltagning, mønstertegning, komposition, montering

- b. fremstilling af ting med plane eller rumlige former.

Under arbejdet med de valgte emner kan der gives eleverne et vist kendskab til farve- og materialelære samt forbrugerforhold.

Det er væsentligt, at eleverne i indføringsårene får et grundlæggende kendskab til fagets arbejdsformer og metoder, så der er grundlag for udvælgelse inden for fagets områder i de valgordninger, skolen senere tilbyder.

Lokale emnevalg og måder at tilrettelægge undervisning på vil have indflydelse på, hvad eleverne har lært, når undervisningen i indføringsperioden er afsluttet.

Eksempelvis bør eleven efter undervisningen på 4.-7. klassetrin

1. have opnået en teknisk færdighed

inden for de teknikker, undervisningen har omfattet.

2. kunne arbejde med enkle mønstre evt. tegnet af eleven selv.
3. kunne planlægge en selvvalgt opgave og evt. udarbejde en kortfattet arbejds-gang.
4. kunne begrunde valg af materialer.

3.3. 8.-10. klassetrin

På disse klassetrin må undervisningen lægge an på at videreudvikle elevens praktiske færdighed og evne til selvstændigt at planlægge, gennemføre og vurdere en opgave.

Eleverne bør lære at bruge selvinstruerede materiale for derved bl. a. at blive fortrolige med opskrifter og arbejdsanvisninger og blive i stand til at anvende dem selvstændigt.

På dette niveau bør den enkelte elev have mulighed for selv at udvælge emner med henblik på et mere tilbunds-gående arbejde med disse. Der må stilles stigende krav til arbejdets kvalitet med hensyn til formgivning og udførelse.

Under arbejdet med de valgte emner må forbrugerspørgsmål tages op, ligesom spørgsmålet om tekstilers vedligeholdelse behandles.

Der kan arbejdes såvel på årsbasis som i kursusform.

Følgende discipliner foreslås:

knytning, hækling, strikning, primitiv vævning, rammevævning, applikation, fremstilling af snore og bæltter, syning af tøj, stoftryk, batik, perlearbejder og almuesyning.

Blandt emner kan nævnes:
mode gennem tiderne
tekstiler i oldtiden.

4 Undervisningens tilrettelæggelse

Det er lærerens opgave at udarbejde en rammeplan for, hvilke områder og discipliner, der kan danne arbejdsgrundlag for den enkelte klasse.

I samarbejde med eleverne udvælges de emner, der skal arbejdes med, og der sættes mål for opgaverne. Ud fra drøftelserne vælges undervisnings- og arbejdsformer, der vil være egnede i den givne situation.

Inden for de valgte arbejdsområder må den enkelte elev opmuntres til selv at give forslag og planlægge fremgangsmåder. Det vil ofte være et nødvendigt inspirationsgrundlag, at eleven ser billeder, ser færdige detaljer eller prøver en teknik, før det er muligt at forestille sig den færdige opgave.

Eleverne må have rimelig tid til fordybelse i et arbejde eller en teknik, da det at eksperimentere, iagttage, undersøge muligheder og kombinere færdigheder er tidkrævende.

Det er af betydning, at håndarbejdsundervisningen foregår i et faglokale, der er indrettet sådan, at det fremmer den værkstedsmæssige holdning, som gør, at elever og lærere kan fungere bedst muligt.

I faglokalet bør der være et repræsen-

tativt udvalg af den litteratur, der findes om håndarbejde. Bøgerne må være tilgængelige for eleverne, så de på egen hånd kan hente ideer og oplysninger.

4.1. Igangsætning

Eleverne får en udmærket introduktion til et nyt arbejdsområde ved at se redskaber i brug. Det kan være, at der sidder stof til en pude eller til en taske på rammevæven, eller at der er et påbegyndt bælte på kniplebrættet.

Eleverne kan også motiveres til et arbejde eller en arbejdsproces på andre måder, f. eks. ved

- en drøftelse af de stillede forslag,
- et situationsspil,
- et musikoplæg,
- en lejrskolesituation,
- en ekskursion,
- et studie af dias og andet billedmateriale eller selvstændig læsning, hvor fagbibliotekets bøger, pjecer og blade kan være inspirerende.

Materiale til overheadprojektor og diafremviser kan benyttes, hvor eleverne har brug for at se eller repetere en detalje.

For at fremme elevernes selvstændig-

hed er det vigtigt, at de lærer at forstå en arbejdsgang og følge den. De punkter, der skal følges, kan stå på tavlen, på en flipover, på et duplikat eller i en bog, helst ledsaget af instruktive illustrationer.

Eleverne må så tidligt som muligt vænnes til at overveje, i hvilken rækkefølge det er praktisk at løse problemerne. Herved øves de i senere selv at kunne udforme en arbejdsgang eller en opskrift.

4.2. Organisationsformer

Faget rummer mulighed for flere organisationsformer og kombinationer af disse:

Individualiseret undervisning vil i håndarbejde være den foretrukne organisationsform, fordi der kan tilbydes opgaver af forskellig sværhedsgrad, afpasset efter den enkelte elevs ønsker og forudsætninger.

Et af målene i håndarbejde er at fremme personlige særpræg, og eleverne bør derfor efterhånden på egen hånd afklare deres krav til arbejdet og dermed også til det tekniske. En undervisning, der søger at give eleverne de fleste valgmuligheder, må have som forudsætning, at eleverne ikke bremses af mangelfuldt teknisk håndlag.

Hold- eller gruppeundervisning kan anvendes i hele skoleforløbet.

Eleverne kan arbejde sammen 2 og 2, f. eks. når der skal arbejdes med måltagning, mønsterprøvning, tilretning.

Klasseundervisning er anvendelig til fælles oplæg, til præsentation af detaljer og til drøftelser af opdukkede problemer.

Årgangsundervisning kan gennemføres, hvis en årgangs håndarbejdstimer ligger på samme tidspunkt. Lærerne kan fordele stoffets områder og fælles oplæg mellem sig og udnytte hinandens styrkeområder.

4.3. Undervisningsformer

a. Læreren som leder.

Lærerens virksomhed består dels i at instruere dels i at demonstrere.

b. Læreren som konsulent.

Læreren vejleder, rådgiver og hjælper.

c. Indbyrdes undervisning.

Eleverne kan inspirere hinanden og hjælpe hinanden.

4.4. Undervisningsmidler

Opgavernes art bestemmer, hvilke redskaber der skal anvendes.

Som inspirerende materiale bruges bøger, film, dias, opskriftsamlinger, udklip, plakater, modeblade m. v.

Som instruerende materiale bruges f. eks. studiemodeller, forevisningsarbejder, plancher, overheadtransparenter, duplikater og opskrifter.

Læseplanudvalgets fagudvalg

Fagudvalg 1

Formændene for de respektive fagudvalg og underudvalg

Fagudvalg 2

Skoleinspektør Mogens Andersen (*formand*)
Skoleinspektør Karl Brøcher
Lektor Hans Jørgen Schiødt
Viceinspektør L. Nabe Nielsen (*sekretær*)

Fagudvalg 3

Skolebestyrer B. Christensen-Dalsgaard
(*formand*)
Overlærer Anders Johansen
Afdelingsleder Tage Werner
Fagkonsulent F. Tommerup Jensen
(*sekretær*)

Fagudvalg 4

Overlærer Kaj Varming (*formand*)
Lærer Gunnar Hansen
Professor Kjeld Winding
Fagkonsulent Arne Sloth Carlsen (*sekretær*)

Fagudvalg 5

Undervisningsinspektør Jens Bach (*formand*)
Skoleinspektør Ann Jeppesen
Afdelingsleder Ole B. Larsen
Fagkonsulent Knud Hansen (*sekretær*)

Fagudvalg 6

Viceskoledirektør Emil Pedersen (*formand*)
Overlærer Kirsten Kjersgaard
Professor Gunnar Heerup
Fagkonsulent Chresten Skov (*sekretær*)

Fagudvalg 7

Overlærer Else Byrith (*formand*)
Skoleinspektør Karl Erik Jørgensen
Professor Poul Steller
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Fagudvalg 8

Skoledirektør mag. art. Kr. Thomsen Jensen
(*formand*)
Sektionschef Johan Engelhardt
Professor Carl Aage Larsen
Viceinspektør J. J. Christensen (*sekretær*)

Læseplanudvalgets underudvalg

Børnehaveklasser

Viceskoledirektør Ingolf Haubirk (*formand*)
Børnehaveklasseleder Gerda Christensen
Undervisningsinspektør Agnete Engberg
Viceskoledirektør Thorkil Holm
Viceskoledirektør Peter Vedde
Afdelingsleder Hans Vejleskov
Fagkonsulent Merete Rein (*sekretær*)

De to første skoleår

Overlærer Kirsten Kjersgaard (*formand*)
Lærer Bente Christiansen
Undervisningsinspektør Agnete Engberg
Professor Carl Aage Larsen
Afdelingsleder Hans Vejleskov
Afdelingsleder Tage Werner
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Prøver og deres anvendelse

Skoledirektør Poul Erik Jacobsen (*formand*)
Afdelingsleder Jørgen Gregersen
Undervisningsinspektør B. Kehlet Nørskov
Fagkonsulent F. Tommerup Jensen
(*sekretær*)

Specialundervisning

Overlærer Kaj Varming (*formand*)
Skoledirektør Niels Jørgen Bisgaard
Ledende skolepsykolog Kai Gjørtz-Laursen
Undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen
Afdelingsleder Ole B. Larsen
Fagkonsulent Asger Byrnak (*sekretær*)

Undervisningsvejledning for folkeskolen . Udkast

Hidtil udkommet:

- 1 Dansk
- 2 Matematik
- 3 Fysik/Kemi
- 4 Kristendom/Religion
- 5 Historie
- 6 Geografi
- 7 Biologi
- 8 Musik
- 9 1.-2. klasse
- 10 Fremmedsprog
- 11 Undervisningsmidler
- 12 Børnehaveklasser
- 13 Psykologi/Sociologi
- 14 Drama
- 15 Sløjd
- 16 Idræt
- 17 Filmkundskab
- 18 Valgfaget Kemi
- 19 Valgfaget Elektronik

- 20 Barnepleje
- 21 Færdselslære
- 22 Maskinskrivning
- 23 Motorlære
- 24 Datalære
- 25 Håndarbejde
- 26 Hjemkundskab
- 27 Formning
- 28 P-fag
- 29 Samtidsorientering

Under forberedelse:

- Uddannelses- og erhvervsorientering*
Klasselærerfunktionen
Orienteringsfag
Økonomi
Virksomhedslære
Specialundervisning

Forhandles af:

LÆRERFORENINGERNE'S MATERIALEUDVALG
UPSALAGADE 6 — 2100 KØBENHAVN Ø